

І.Е. Лапінський, здобувач

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ОЗНАКИ СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА НАПРЯМИ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ

У статті вивчається напрями впливу організованої злочинності на економічну безпеку; визначаються ознаки організованої злочинності як соціального інституту.

Ключові слова: організована злочинність, інститут суспільства, статусно-рольова система, економіка держави, розподіл функцій, ознаки.

Постановка проблеми. На сьогодні, на жаль, кримінальна ситуація в економічній сфері України характеризується наявністю вкрай негативної і дуже стійкої тенденції в зміні структури злочинності, пов'язаної з посиленням її організованості та безпосереднього впливу на економіку. Індивідуальна злочинність стрімко поступається місцем груповій злочинності, а групова, у свою чергу, швидко переростає в організовану злочинну діяльність, що так або інакше відбивається на економічній ситуації в державі, на підприємстві, в домашньому господарстві людей. Спостерігається зростання числа її учасників, збільшується питома вага особливо тяжких злочинів, які чиняться цими групами. От чому проблема вивчення напрямків впливу організованих форм злочинності на економіку є надзвичайно актуальною задля успішної боротьби та ліквідації цього соціального зла і забезпечення потенціалу економічної безпеки. Проте результати цієї боротьби не можуть поки задовольнити ані державу, ані широку громадськість.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженням питань організованої злочинності та впливу її на економіку взагалі та економічну безпеку зокрема присвячені наукові праці Бови А., Поповича В.М., Дрьоміна В.М., Предборського В.А. та інших учених. Однак практична проблема має всі підстави для подальшого вивчення.

Поза увагою залишаються такі актуальні питання, як вростання організованої злочинності в суспільство, поглиблення впливу злочинності на глобальні економічні процеси.

Пошук рішень щодо ефективної протидії діяльності злочинних угруповань у сфері економіки, розроблення методичних підходів щодо детінізації економічних процесів є завданням для наукового пошуку у галузі економічної безпеки.

Мета. Метою цієї статті є – дослідження суспільних можливостей протидії економічним загрозам, що створюються організованою злочинністю, для виявлення інструментів протидії.

Виклад основного матеріалу. Ефективність боротьби з організованою злочинністю багато в чому залежить від вивченості різноманітних сторін цього феномену. Злочинність у різноманітних її проявах – це частина соціального життя, підпорядкована певним закономірностям, дослідження яких необхідно, з одного боку, для удосконалення законодавства щодо боротьби зі злочинністю за нових політико-економічних умов, а з іншого – для «озброєння» практичних працівників правоохоронних органів відповідним інструментом вирішення конкретних ситуацій, що виникають при розкритті і розслідуванні злочинів, учинених організованими злочинними групами. На жаль, офіційна статистика наразі не дає можливостей одержати достовірні дані про вплив організованої злочинності на динаміку і структуру змін в економіці. Це відбувається як через певну недосконалість статистичних методів, так і внаслідок високої латентності діяльності організованої економічної злочинності. Зокрема, за явно загрозливих тенденціях розвитку організованої економічної злочинності, офіційні статистичні дані в цій сфері можуть виглядати благополучними, що ставить на порядок денний застосування широкого спектра спеціальних соціологічних методів дослідження, а також непрямих методів оцінки. Організована злочинність (організована

злочинна група) є цільовим соціальним утворенням, члени якого контактують один з одним і вважають себе якимось об'єднанням, відмінним від інших [2, с. 206-211]. Основною організованою злочинністю є формування і функціонування злочинних організацій – специфічних соціальних груп, що утворилися на ґрунті інституціонального оформлення соціального становища людей у сфері злочинної діяльності. У загальному плані злочинна організація являє собою сукупність соціальних зв'язків індивідів і груп індивідів, що ґрунтується на системі соціальних статусів і ролей, ідентифікацій, соціальних норм і цінностей (позаправові конвенції, мафіозні кодекси), які надають взаємодії індивідів і груп цілеспрямованого, регулярного і стійкого характеру злочинної діяльності, спрямованої на досягнення економічних (прибутки), політичних (влада), соціальних (визнання, легітимація) або ідеологічних (престиж) цілей незаконними засобами, зокрема за допомогою корупції або насилля [1].

Організована злочинність як підсистема суспільства намагається використати його інститути у своїх цілях, сформувані вигідну їй економічну і соціальну політику (наприклад, надання окремим суб'єктам податкових пільг), громадську думку про респектабельність тих чи тих босів тіньового бізнесу; маргіналізувати, декласувати населення, знецінити вартість робочої сили; використати міжнаціональні конфлікти тощо. Злочинні спільноти є чинником дестабілізації суспільних, економічних і політичних інститутів та в свою чергу, на жаль, також можуть ставати соціальними інститутами.

На рисунку представлені основні ознаки організованої злочинної спільноти, що визначають її як соціальний інститут суспільства.

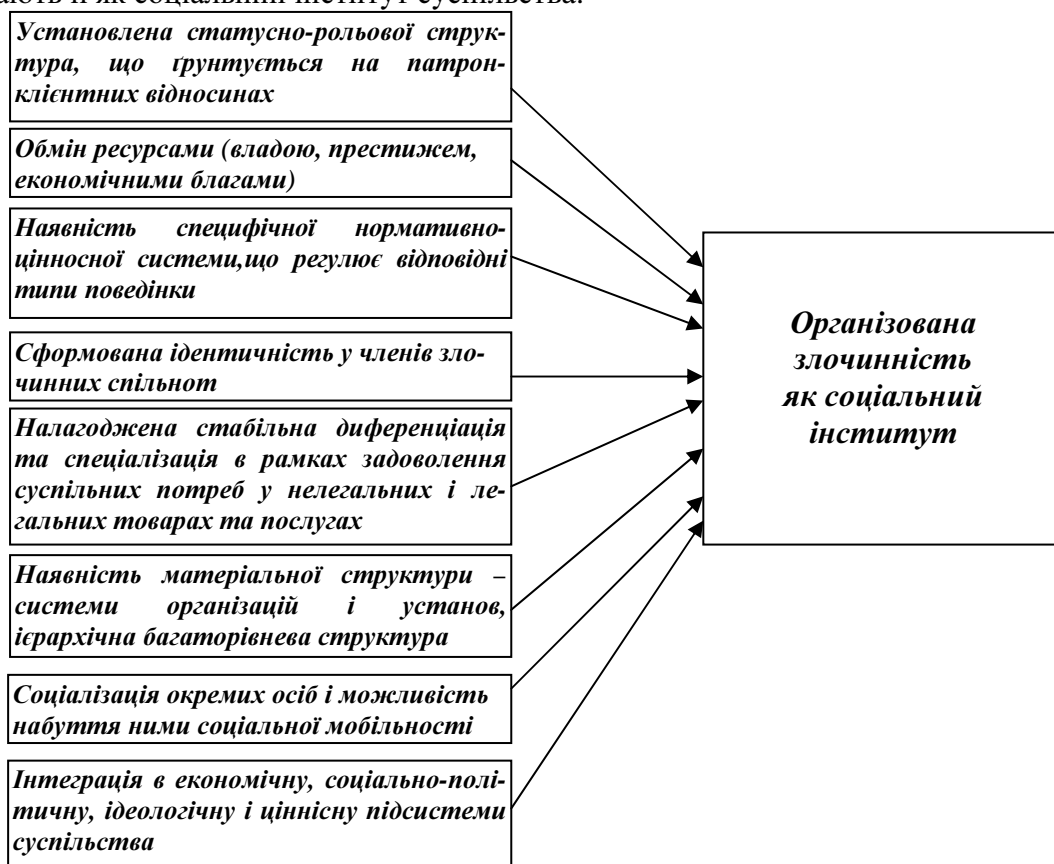


Рисунок. Основні ознаки організованої злочинної спільноти

Останнім часом організована злочинність інтенсифікує діяльність, і за висновками експертів, причинами цього є:

- 1) транснаціоналізація, створення іноземних філій;

2) укладання стратегічних альянсів з метою оптимізації бізнесу, опанування нових ринків, усунення конкурентів тощо;

3) політизація, корумпування іноземних лідерів;

4) інвестиції у законний бізнес.

За таких умов організована злочинність — мережа кримінальних взаємодій суб'єктів злочинної діяльності, маючи великі ресурси, включається до перерозподілу ринків, опановує нові види кримінальної активності, набуває професіоналізації. При цьому злочинні спільноти, займаючись у вигляді промислу виробництвом і поширенням нелегальних товарів, наданням заборонених послуг, вдаючись до насильства і корупції, спрямовують діяльність на нові сфери економіки, створюючи легальні підприємства і банки, запозичують організаційні структури законного бізнесу (корпорацій, концернів, картелів, синдикатів тощо) [1].

Ступінь її впливу на економіку держави часто залежить від дуже багатьох факторів як зовнішніх (відкритість кордонів, наявність міждержавних економічних угод, національні конфлікти, різниця в рівні доходів громадян країн та ін.), так і внутрішніх (законодавче поле, соціально-економічне становище в державі, суспільне прийняття злочинності та ін.).

Основною тенденцією розвитку організованої злочинної діяльності в Україні й інших державах пострадянського простору останнім часом є її проникнення у сферу економіки. Кримінальні структури послідовно проводять стратегію швидкого нарощування капіталів, їхню легалізацію до найбільш ефективно діючих галузей економіки. Для досягнення своїх цілей вони поєднують традиційні насильницькі злочини із різноманітними формами комерційної діяльності. За експертними оцінками, представниками організованих злочинних груп контролюється до 50 % приватних підприємств і до 60 % державних, що є ефективним засобом проведення незаконних фінансових операцій.

Окрім зазначеного вище, є й певна подібність організованої злочинності і легітимного бізнесу. Деякі атрибути є історичними і пов'язані з діяльністю «баронів-грабіжників» (наприклад, Д. Д. Астора, К. Вандербільта, Д. Д. Рокфеллера), які, хоча і заснували в США успішний бізнес, однак зробили це в сумнівний спосіб [4]. Ринок заборонених товарів і послуг має підпорядковуватися тим самим законам, що й ринки легальні (наприклад, пропозиція і попит) [3]. Організована злочинність намагається здобути монополістичний контроль над ринками заборонених товарів і послуг, як у разі законного бізнесу, мета якого — максимізувати прибуток, мінімізувати ризик, поліпшити товари і сервіс.

Сучасна організована злочинність являє собою виробництво, розподіл, обмін і споживання нелегальних благ і послуг, що спричиняє заміну спонтанних, випадкових, хаотичних, неорганізованих дій на впорядковану, стандартизовану, нормативно врегульовану, стійку взаємодією злочинців, викликає розподіл функцій та професіоналізацію, формування статусно-рольової системи як усередині злочинних спільнот, так і перенесення її в суспільство в цілому. Іншими словами, можна говорити про інституційні та структурні аспекти організованої злочинності. Ступінь її інституціалізації і вкоріненості в суспільстві та державних інститутах обумовлюється якраз культурним контекстом. У деяких країнах організована злочинність тримається у певних межах, не завдаючи істотної шкоди економіці і політиці, в інших — значною мірою підмінює легальні інститути, а соціальні норми мафії конкурують за силою примусу з позитивними законами [1]. Мінімізація впливу організованої злочинності на суспільство — загальнодержавна задача, яка не можлива без істотних змін правового поля та суспільного мислення.

Висновки. Інтегративні процеси всередині організованої злочинності загальнокримінальної й економічної спрямованості породжують зміни в механізмі вчинення багатьох злочинів, що, безумовно, впливає на стан економічної безпеки держави. Останнім часом відзначається та обставина, що у сфері економіки організованими злочинними групами здійснюються не різноманітні одиничні злочини, а їхні комплекси, що дає підстави для висновку про існування своєрідних технологій злочинної діяльності. Розроблення таких технологій спрямоване, з одного боку, на одержання величезних і стабільних злочинних прибутків, а з іншого – на мінімізацію ризику для організаторів бути притягнутими до кримінальної відповідальності.

За умов глобальної економіки, коли відбувається вільний рух робочої сили, послуг і капіталу, спеціалізація країн на виробництві певної продукції, організована злочинність набуває особливої небезпеки. Нині вона характеризується залученням до злочинної діяльності дедалі більшого числа людей, насамперед молоді, створенням у суспільстві атмосфери страху, непевності та соціального напруження, зростанням економічної шкоди.

Інституція організованої злочинності призводить до зростання тінізації економіки, зниження інвестиційної і кредитно-фінансової активності у країнах, що перебувають у перехідному періоді.

Список використаних джерел:

1. Бова А. Організована злочинність за умов глобалізації [Електронний ресурс] / А. Бова. – Режим доступу: http://www.universum.org.ua/journal/2002/bova_7.html.
2. Право і безпека. – 2003. – Т. 2. – № 1.
3. Тимофеев Л. М. Наркобизнес. Начальная теория экономической отрасли / Л. М. Тимофеев. – М., 1998.
4. Abadinsky H. Organized crime. – Chicago, 1990. – P. 15.